

Advies

Modernisering secundair onderwijs, het addendum

Brussel, 27 februari 2017

Advies op eigen initiatief
Minister Hilde Crevits, Vlaams minister van Onderwijs
Decretale opdracht: SERV-decreet 7 mei 2004 art. 11 (overlegfunctie)

Goedkeuring raad: 27 februari 2017
Contactpersoon: Mieke Valcke

Mevrouw Hilde CREVITS
Vlaams minister van Onderwijs
Consciencegebouw
Koning Albert II-laan 15
1210 BRUSSEL

contactpersoon
Mieke Valcke
mvalcke@serv.be

ons kenmerk
SERV_BR_20170227_Moderniseringsaddendum

Brussel
27 februari 2017

Advies op eigen initiatief 'Modernisering secundair onderwijs, het addendum'

Mevrouw de minister

De raad bezorgt u hierbij zijn advies op eigen initiatief over de modernisering van het secundair onderwijs (het addendum).

Het is belangrijk om de doelstellingen van de modernisering van het secundair onderwijs voor ogen te blijven houden.

Na de modernisering kan het onderwijslandschap een veelheid aan schoolconcepten laten zien. Alle toekomstige schoolconcepten - verticale scholen, domein- en campusscholen - maken kwalitatief onderwijs mogelijk. De domeinscholen bieden voor de raad echter het beste perspectief op het wegwerken van de hiërarchie en de schotten, nu de onderwijsvormen ASO, KSO, TSO en BSO blijven bestaan.

Het Duaal Leren wordt een volwaardige leerweg, wat positief is; deze leerweg moet een gezamenlijke verantwoordelijkheid blijven van de onderwijs- en werkpartners. De curriculumdossiers en de invulling ervan roepen heel wat vragen op over de positie van de beroepskwalificaties. De dialoog bij en de samenwerking tussen onderwijs- en werkpartners voor de opmaak van de standaardtrajecten in het kader van de proeftuinen Duaal Leren is een goede praktijk en moet behouden blijven.

De eindtermen worden afgestemd op de finaliteit van studierichtingen, dit mag er niet toe leiden dat de lat voor een grote groep van (nu TSO) leerlingen onnodig hoog komt te liggen. De basisopties die leerlingen kiezen in het tweede jaar van de eerste graad van het secundair onderwijs moeten hun horizon verruimen, hun interesses aanspreken en mogen niet langer determinerend zijn voor hun verdere schoolloopbaan. Keuzes van leerlingen moeten omkeerbaar zijn; dat vraagt schakels tussen studiedomeinen, -richtingen en finaliteiten.

Het globale plaatje van het secundair onderwijs ontbreekt; er is immers onvoldoende duidelijkheid over Se-n-Se, de TSO-specialisatiejaren en de 7de jaren BSO; de raad vraagt een timing voor en duidelijkheid over een heldere invulling voor Se-n-Se en wat het effect daarvan kan zijn op de inhoudelijke uitwerking van studierichtingen.

Er is tenslotte bezorgdheid over het kwalificeringstraject van leerlingen in de arbeidsmarktgerichte opleidingen. Dit dient bijzondere aandacht te krijgen. Een onderwijskwalificering op VKS-niveau 3 kan een reden zijn voor leerlingen en ouders om niet voor arbeidsmarktgerichte opleidingen te kiezen. Het volgen van een Se-n-Se opleiding moet in de toekomst deel uitmaken van een logische leerlijn van leerlingen in de arbeidsmarktgerichte studierichtingen.

Hoogachtend

Pieter Kerremans
administrateur-generaal

Ann Vermorgen
voorzitter

Inhoud

Inhoud	5
Krachtlijnen	6
Advies op eigen initiatief	7
1 Inleiding	7
2 Doelstelling van de modernisering blijvend voor ogen houden	7
3 Het onderwijslandschap	8
3.1 Een veelheid aan schoolconcepten	8
3.2 Werk maken op het terrein van de opwaardering van het arbeidsmarktgericht onderwijsaanbod	9
3.3 Duaal Leren als zichtbare, volwaardige leerweg	10
3.4 Nieuwe rol voor Se-n-Se concreet invullen	10
4 Het onderwijsaanbod	11
4.1 Meer transparantie en dynamiek is positief	11
4.2 Duiding bij het opzet van de curriculumdossiers	11
4.3 Realistische, enthousiasmerende eindtermen voor elke leerling	12
5 De onderwijstrajecten	12
5.1 Basisopties verruimen de horizon van leerlingen	13
5.2 Voldoende schakels voorzien	13
5.3 Moderne studiebegeleiding van nog groter belang.....	14
Bibliografie	15

Krachtlijnen

- Het is belangrijk om de doelstellingen van de modernisering van het secundair onderwijs voor ogen te blijven houden. Dat zijn een bewustere studiekeuze; het verkleinen van de waterval en minder ongekwalificeerde uitstroom; een kleinere impact van SES op schoolse prestaties; het opwaarderen van BSO en TSO en het wegwerken van de hiërarchie in onderwijsvormen; een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, ...
- Na de modernisering zal het onderwijslandschap een veelheid aan schoolconcepten laten zien, wat het Vlaamse onderwijs minder overzichtelijk kan maken dan nu het geval is. Alle toekomstige schoolconcepten - verticale scholen, domein- en campusscholen - maken kwalitatief onderwijs mogelijk. De domeinscholen bieden echter het beste perspectief op het wegwerken van de hiërarchie en de schotten, nu de onderwijsvormen ASO, KSO, TSO en BSO blijven bestaan.
- Het is positief dat het Duaal Leren een volwaardige leerweg wordt. Deze leerweg moet een gezamenlijke verantwoordelijkheid blijven van de beleidsdomeinen onderwijs en werk. De dialoog bij en de samenwerking tussen onderwijs- en werkpartners voor de opmaak van de standaardtrajecten in het kader van de proeftuinen Duaal Leren is een goede praktijk en moet behouden blijven.
- Het globale plaatje van het secundair onderwijs ontbreekt; er is immers onvoldoende duidelijkheid over de TSO-specialisatiejaren en de 7de jaren BSO. Een duidelijke timing en een heldere invulling van de uitgebreidere rol voor Se-n-Se is nodig. De specialisatiemogelijkheden moeten behouden blijven als voorbereiding op de arbeidsmarkt. Er is bijzondere aandacht nodig voor de opleidingen die toe leiden naar gereguleerde beroepen.
- De matrix met de acht studiedomeinen zorgt voor meer transparantie in het onderwijsaanbod. Het studieaanbod kan ook dynamisch evolueren. De (invulling van) curriculumdossiers roepen heel wat vragen op. Overleg met sectoren moet in de regelgeving standaard worden ingeschreven, niet enkel wanneer er zich afwijkingen voordoen tussen de beroepskwalificaties en de overname ervan in de curriculumdossiers.
- Er komen eindtermen afgestemd op de finaliteit van studierichtingen. De vertaling naar de doorstroomfinaliteit mag niet zo gebeuren dat de lat voor een grote groep van leerlingen onnodig hoog komt te liggen. Er is een onderscheid nodig tussen de voorbereiding op een professionele of op een academische bachelor zodat de groep leerlingen die zich wenst voor te bereiden op een professionele bachelor aan boord blijft. Daarin spelen ook goede specifieke eindtermen een belangrijke rol.
- De basisopties die leerlingen kiezen in het tweede jaar van het secundair onderwijs moeten de horizon van leerlingen uitbreiden, hun interesses aanspreken en niet determinerend zijn voor hun verdere schoolloopbaan. Keuzes van leerlingen moeten omkeerbaar zijn, wat de uitbouw van veel mogelijke schakels vereist. De uitbouw van een moderne, uitstekende studieoriëntering en studiebegeleiding wordt nog belangrijker dan vandaag.
- Het kwalificerings- en loopbaantraject van leerlingen in de arbeidsmarktgerichte opleidingen dient bijzondere aandacht te krijgen. Zij kunnen een diploma verwerven na het 6de jaar met een kwalificatieniveau 3, wat voor leerlingen en ouders een reden zou kunnen zijn om niet voor arbeidsmarktgerichte opleidingen te kiezen. Opleidingen kunnen uitdagender worden gemaakt door een onderwijskwalificatie 3 te koppelen aan een beroepskwalificatie 4. Het volgen van een al dan niet gespecialiseerde Se-n-Se opleiding moet deel gaan uitmaken van een logische leerlijn van leerlingen in de arbeidsmarktgerichte studierichtingen.

Advies op eigen initiatief

1 Inleiding

De raad bracht bij elke stap in de modernisering van het secundair onderwijs een advies uit op vraag van de bevoegde minister. Voor wat betreft het addendum bij de conceptnota's voor de eerste, tweede en derde graad, goedgekeurd op 13 januari 2017, is er geen advies gevraagd. De SERV wenst niet afzijdig te blijven bij de verdere stappen in een dergelijk belangrijk onderwijsdossier met een impact op de arbeidsmarkt en brengt dan ook een advies op eigen initiatief uit. De raad wenst in de verdere uitrol van de modernisering zijn advies te kunnen geven.

Eerdere adviezen over de modernisering waren:

- Advies '*Mensen doen schitteren*', 19 januari 2011
- Advies '*Masterplan Hervorming Secundair Onderwijs*', 14 oktober 2013
- Advies '*Modernisering secundair onderwijs: maatregelen basisonderwijs en eerste graad*', 21 september 2016

In zijn adviezen van 2011 en 2013 schrijft de raad dat de hervorming van het secundair onderwijs ingrijpend moet zijn, wil ze een meerwaarde hebben. Dit echter niet zonder te werken aan een groot draagvlak.¹ De beleidslijn van een grote hervorming is verlaten ten gunste van een beperktere modernisering.

De raad is positief over de brede consultatie over het voorstel van de matrix bij de stakeholders in juli en augustus 2016. Deze heeft tot een aantal aanpassingen aan het voorstel geleid.

De raad staat stil bij de doelstellingen van de modernisering, het onderwijslandschap, het onderwijsaanbod en de onderwijstrajecten.

2 Doelstelling van de modernisering blijvend voor ogen houden

De doelstellingen van de modernisering zijn genoegzaam bekend, maar het is belangrijk om ze voor ogen te blijven houden. Voor de raad betekent dat o.a.:

- een bewustere studiekeuze;
- het verkleinen van de waterval en minder ongekwalificeerde uitstroom;
- een kleinere impact van SES op schoolse prestaties;
- het opwaarderen van BSO en TSO en het wegwerken van de hiërarchie in onderwijsvormen;
- een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt;
- ... .

In zijn advies van oktober 2013 over het Masterplan Hervorming Secundair Onderwijs (2013) stelt de raad dat een aantal ambities ten aanzien van de hervorming van het secundair

¹ Advies '*Mensen doen schitteren*', pag. 7

onderwijs teruggeschroefd worden, bv. wat de betreft de oriënterende functie van een brede eerste graad. De raad kijkt in dat advies ook uit naar de matrix, het koninginnenstuk van de hervorming en potentieel het meest vernieuwende en ingrijpende aspect van de hervorming. De raad verklaart een voorstander te zijn van domeinscholen, waar jongeren samen kunnen leren en opgroeien.²

In de communicatie over de conceptnota's van 2016 en het addendum van 2017 wordt gesteld dat ze een uitvoering zijn van het Masterplan Hervorming Secundair Onderwijs. Maar het addendum gaat minder ver. De lang verwachte invulling van de matrix is er wel. Ondanks de minder verregaande modernisering moet er nu volop op ingezet worden dat jongeren in de toekomst meer samen zullen leren (zie 3.1).

3 Het onderwijslandschap

De raad gaat in op de brede variatie aan schoolconcepten die na de modernisering mogelijk is. Dit maakt dat het scholenlandschap er minder overzichtelijk kan gaan uitzien dan nu het geval is. De onderwijsvormen ASO, KSO, TSO en BSO blijven bestaan. Het wegwerken van de hiërarchie tussen deze onderwijsvormen blijft voor de raad cruciaal. Het Duaal Leren wordt een volwaardige leerweg, wat positief is. Het Duaal Leren moet een gezamenlijke verantwoordelijkheid blijven van de beleidsdomeinen onderwijs en werk, wat zich weerspiegelt in de opmaak van de standaardtrajecten.

3.1 Een veelheid aan schoolconcepten

Een schoolbestuur kan er in de toekomst voor kiezen niets te wijzigen aan zijn huidige onderwijsstructuur. Een schoolbestuur kan zich verticaal organiseren met een aanbod binnen één finaliteit of horizontaal met alle drie de finaliteiten (arbeidsmarktgericht, doorstroomgericht, dubbele finaliteit) binnen één of meerdere studiedomeinen, als domeinschool. Een combinatie van het voorgaande maakt van een school een campusschool. Er is dus een grote vrijheid voor schoolbesturen om al dan niet in de modernisering mee te gaan of op welke manier ze de modernisering vorm geven. De huidige vormen van schoolorganisatie kunnen blijven bestaan en er kunnen nieuwe ontstaan.

De raad stelt vast dat de matrix en de reductie van de studierichtingen (4.1) voor een grotere transparantie in het onderwijsaanbod zorgen (er moet wel over gewaakt worden dat er niet opnieuw een veelheid aan sub-studierichtingen ontstaat). Maar het ontstaan van verschillende schoolconcepten, die daarbij de 'oude' onderwijsvormen ASO, TSO, KSO of BSO behouden, kan zorgen voor een minder duidelijk overzicht. Dit kan bijdragen tot een grotere sociale ongelijkheid omdat ouders en leerlingen moeilijker hun weg vinden in al die verschillende types scholen.

Alle toekomstige schoolconcepten - verticale scholen, domein- en campusscholen - maken kwalitatief onderwijs mogelijk. Vanuit het perspectief van het wegwerken van schotten en het samen laten leren van leerlingen, wenst de raad dat er prioritair wordt ingezet op de domeinscholen. In een domeinschool volgen leerlingen uit alle finaliteiten lopen samen school.

² Advies Masterplan Hervorming Secundair Onderwijs, Brussel 14 oktober 2013

Overgangen tussen finaliteiten, in beide richtingen, worden door een dergelijke schoolorganisatie gestimuleerd (er is immers geen dreiging van een dalend leerlingenaantal).

De raad waarschuwt voor de kans op toenemende ongezonde concurrentie tussen scholen als de programmatieregels niet optimaal zijn. Voor de raad moeten scholen die tot volwaardige domeinscholen willen uitgroeien en één studierichting missen deze kunnen programmeren. Scholen die zich als domeinschool willen organiseren en daarvoor bijkomende investeringen moeten doen, zijn prioritair bij de toekenning van incentives. Het in beeld brengen van positieve ontwikkelingen en best practices van scholen kan anderen overtuigen in de modernisering mee te stappen. Zeker in het studiedomein STEM kunnen sterke domeinscholen opgezet worden, die inspirerend kunnen werken voor domeinscholen in andere studiedomeinen.

De raad is tevreden met de prominente aandacht voor en de substantiële benadering van STEM, als studiedomein. Er dient wel meer dan nu over gewaakt te worden dat dit meer is dan een promotie-instrument waar scholen mee uitpakken zonder dat de vlag de lading dekt en wat maakt dat technische scholen met STEM-richtingen in de verdrukking geraken. De raad verwijst in deze naar het STEM kader dat is uitgewerkt als actie in het STEM-Actieplan 2012 - 2020.

3.2 Werk maken op het terrein van de opwaardering van het arbeidsmarktgericht onderwijsaanbod

Eén van de belangrijkste doelstellingen van de modernisering van het secundair onderwijs voor de raad is het wegwerken van de schotten tussen ASO, KSO, TSO en BSO en de opwaardering van het technisch en het beroepsgericht onderwijs. Het Masterplan schrapt daartoe de onderwijsvormen ASO, KSO, TSO en BSO. Het addendum voert ze opnieuw in. De raad stelt vast dat daardoor één van de meest spraakmakende aanpassingen uit het Masterplan niet aangehouden wordt. De modernisering van het secundair onderwijs gaat in met het behoud van de bestaande onderwijsvormen in combinatie met drie nieuwe finaliteiten nl. arbeidsmarktgerichtheid, doorstroomgerichtheid en een combinatie van beide, de dubbele finaliteit.

Ondanks de grote vraag naar goed opgeleid technisch personeel blijft het technisch en beroepsonderwijs ondergewaardeerd. Het wegwerken van de hiërarchie en de schotten tussen ASO, KSO, TSO en BSO en tussen studierichtingen blijft voor de raad fundamenteel in de modernisering. De domeinscholen bieden daartoe de meeste garantie (zie ook 3.1).

De raad vindt het positief dat een aantal TSO-studierichtingen verschuiven naar doorstroomgerichte opleidingen en een aantal BSO-studierichtingen naar opleidingen met een dubbele finaliteit. Dit mag echter in geen geval leiden tot het uitsluiten en/of uitvallen van leerlingen die deze studierichtingen op dit ogenblik met succes volgen. Het mag ook niet leiden tot ongewenste effecten voor de huidige TSO en BSO scholen op vlak van aantrekkelijkheid (verschuivingen van TSO richtingen naar ASO scholen). Het aanbod aan deze studierichtingen zijn voor veel huidige TSO en BSO scholen een troef. De effecten op leerlingen en op scholen zal zeer goed opgevolgd moeten worden.

De raad vraagt dat waar mogelijk een onderwijskwalificatie niveau 3 van de Vlaamse Kwalificatiestructuur (VKS) gecombineerd kan worden met het verwerven van een beroepskwalificatie van het niveau 4. De regelgeving maakt dit mogelijk. Dit kan in het kader van differentiëring en verdieping. Het kan arbeidsmarktgerichte opleidingen aantrekkelijker

maken. Voor wat betreft de algemene vorming kunnen leerlingen daarna aangemoedigd worden ook de onderwijskwalificatie van niveau 4 te halen via een (korte) Se-n-Se opleiding (zie ook 5.).

De onderwaardering van het arbeidsmarktgericht onderwijsaanbod heeft ook te maken met de correcte inzet van middelen, het personeelsbeleid, het beleidsvoerend vermogen van scholen ... . De raad dringt aan op een toezicht van de besteding van de middelen door de inspectie in functie van een kwalitatieve uitbouw van het arbeidsmarktgerichte aanbod en het aanbod met een dubbele finaliteit. De matrix ondervangt immers niet deze onderliggende pijnpunten.

3.3 Duaal Leren als zichtbare, volwaardige leerweg

De raad vindt het bijzonder positief dat Duaal Leren een volwaardige leerweg zal worden. Duaal Leren zal mogelijk zijn in alle studiedomeinen in een veelheid aan studierichtingen in de drie finaliteiten. Dit moet zorgen voor de boost voor het alternerend leren waar de Vlaamse interprofessionele sociale partners reeds lang naar uitkijken.

Het regelgevend werk over deze leerweg die ook, net als het gemoderniseerd secundair onderwijs op 1 september 2018 ingaat, is gestart. De raad geeft daarbij enkele vragen en bedenkingen.

- De raad gaat er van uit dat de zichtbaarheid en de herkenbaarheid van het Duaal Leren als volwaardige leerweg met een grote betrokkenheid van het beleidsdomein Werk en met een groot aandeel aan werkplekleren zal verzekerd worden in de matrix. De samenwerking tussen onderwijs en werk en de gedeelde verantwoordelijkheid voor de duale trajecten dient behouden en uitgebreid te worden.
- Wat zal de positie zijn van het huidige Leren en Werken en van de Centra Deeltijds Onderwijs en de Syntra-campussen? Hoe ondervangt de overheid het aanzienlijke aanbod van de huidige stelsels Leren en Werken in de matrix?
- Hoe zullen binnen de matrix, los van het Duaal Leren dat zich richt op arbeidsrijpe jongeren, de huidige voortrajecten en brugprojecten georganiseerd worden met als optie oriëntering naar het Duaal Leren en als doel het vermijden van ongekwalificeerde uitstroom?
- De raad wijst er nog eens op dat Duaal Leren ook in het tweede jaar van de tweede graad mogelijk moet zijn. Dit werd momenteel niet meegenomen in het proefproject, waardoor er bij de uitrol geen expertise over zal bestaan.
- De raad stelt vast dat Duaal Leren nog onvoldoende gekend is bij doorverwijzers en leerloopbaanbegeleiders en vraagt dat deze in de toekomst als een volwaardige leerweg wordt aangebracht.

3.4 Nieuwe rol voor Se-n-Se concreet invullen

De raad stelt vast dat het globale plaatje van het secundair onderwijs ontbreekt. De tekening is immers niet volledig en nog onduidelijk aangezien het luik na de derde graad ontbreekt. Het 7de jaar BSO verdwijnt en de specialisatiejaren worden ondergebracht in het secundair na secundair (Se-n-Se). De raad vraagt naar de timing om de Se-n-Se opleidingen in te passen en snel helderheid over de concrete invulling van het secundair na secundair onderwijs.

De raad wijst er op dat de specialisatie behouden moet blijven als voorbereiding op de arbeidsmarkt. Er is bijzondere aandacht nodig voor de 7de jaren BSO (bv. zorgkundige) die toe leiden naar een gereguleerd beroep.

4 Het onderwijsaanbod

De matrix zorgt voor een transparanter aanbod door de reductie aan studierichtingen. Het is positief dat het studieaanbod dynamisch kan evolueren. De curriculumdossiers roepen nog heel wat vragen op; ze mogen de dialoog en de samenwerking in o.a. de opmaak van de standaardtrajecten in het Duaal Leren niet opheffen. De sectoren moeten zich kunnen uitspreken over of de beroepskwalificaties afdoende zijn opgenomen in de curriculumdossiers. Er komen afgestemde eindtermen op de finaliteit van studierichtingen. De vertaling naar de doorstroomfinaliteit dient zo te gebeuren dat een grote groep van leerlingen aan boord kan blijven.

4.1 Meer transparantie en dynamiek is positief

Het onderwijsaanbod in de tweede graad wordt gereduceerd wat zorgt voor meer transparantie. In de derde graad is de reductie na de consultatie van o.a. sectoren beperkter. Er werd rekening gehouden met arbeidsmarktrelevantie, wat positief is.

Algemeen is het aanbod aan studierichtingen helderder dan in het verleden wat het op vlak van het aanbod van studierichtingen gemakkelijker maakt om te kiezen. Voor veel studierichtingen is er nog onduidelijkheid over de programmatie.

Het is positief dat het addendum voorziet dat het studieaanbod dynamisch kan evolueren en wijzigingen ondergaan omwille van maatschappelijke, technologische en digitale ontwikkelingen. Deze ontwikkelingen dienen in overleg en samenwerking met sectoren opgevolgd worden. Wijzigingen mogen niet opnieuw leiden tot een overaanbod aan studierichtingen. Studierichtingen die hun relevantie verliezen, moeten ook geschrapt kunnen worden.

4.2 Duiding bij het opzet van de curriculumdossiers

De conceptnota's en het addendum introduceren een nieuw begrip, de curriculumdossiers. De concrete invulling van studierichtingen in de 2de en de 3de graad gebeurt via deze curriculumdossiers die het geheel van de vorming van een studierichting beschrijven binnen het kader van de eindtermen, specifieke eindtermen, ontwikkelingsdoelen en beroepskwalificaties. Deze worden herkenbaar samengebracht per studierichting ongeacht de leerweg. Het addendum stelt dat de onderwijsverstreckers samen het initiatief nemen voor de uitwerking ervan. Zij moeten overleggen met de sectoren wanneer er inhoudelijke afwijkingen zijn van de beroepskwalificaties.

De raad heeft een aantal bemerkingen bij de invoering van de curriculumdossiers:

- Het is positief dat de curriculumdossiers net- en koepeloverschrijdend worden opgesteld. Dat zorgt voor meer transparantie en uniformiteit in wat alle leerlingen in een bepaald studiedomein of bepaalde studierichting moeten leren. De curriculumdossiers kunnen doorstroom tussen de netten bevorderen gezien alle opleidingsprogramma's dezelfde zijn.

- De curriculumdossiers kunnen en zullen vertaald worden in leerplannen, waarbij elk net of elke koepel zijn eigen klemtoon legt. Door die eigen leerplannen wordt de transparantie, uniformiteit en afstemming opnieuw deels uitgehold. De raad dringt er dan ook op aan dat de onderwijsinspectie nagaat of de leerplannen conform de curriculumdossiers zijn opgesteld. Hoe staan de curriculumdossiers in verhouding tot het geïntegreerd kwaliteitszorgkader?
- Sommige communicatie over de curriculumdossiers verheelt niet dat ze in het leven geroepen zijn of in elk geval aangewend kunnen worden om een grondige hertaling van de beroepskwalificaties te kunnen doen. De raad kan met die intentie in geen geval akkoord gaan. Een belangrijke voorwaarde voor de raad is dat er bij de opmaak van curriculumdossiers standaard overleg en onderhandeling is met de sectoren over het opnemen van de beroepskwalificaties in de curriculumdossiers. De raad vraagt met aandrang dat dit in de regelgeving wordt voorzien, dus niet enkel in geval van inhoudelijke afwijkingen zoals het addendum bepaalt.
- Het addendum laat uitschijnen dat de curriculumdossiers ook zullen gelden voor Duaal Leren. In de proeftuinen Schoolbank op de Werkplek wordt gewerkt met standaardtrajecten die opgesteld worden door onderwijs en werk samen, op basis van de beroepskwalificaties. De raad vindt dat, in het kader van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor Duaal Leren, een zeer goede praktijk. De samenwerking, de onderhandeling en de consensus die in het kader van de standaardtrajecten tussen onderwijs- en werkpartners bereikt worden, moeten behouden blijven.
- Onder onderwijsverstreckers moeten alle aanbieders begrepen worden, dus ook de Syntra.
- In de conceptnota is voorzien dat elke afgeronde beroepskwalificatie zou gecertificeerd worden. Hoe zal dit concreet gebeuren, door wie en op welke basis?

4.3 Realistische, enthousiasmerende eindtermen voor elke leerling

De eindtermen zullen afgestemd zijn op de finaliteit van studierichtingen. Dat betekent dat de eindtermen voor de doorstroomstudierichtingen gebaseerd zullen zijn op de eindtermen voor het ASO. De huidige TSO-studierichtingen die een doorstroomfinaliteit krijgen, zullen in de toekomst afgestemd zijn op de huidige ASO-eindtermen. De raad vraagt dat de lat voor een grote groep van leerlingen daardoor niet onnodig hoog komt te liggen. Er is een onderscheid nodig tussen de voorbereiding op een professionele of op een academische bachelor zodat de groep leerlingen die zich wenst voor te bereiden op een professionele bachelor aan boord blijft (zie ook 3.2). Daarin spelen ook goede specifieke eindtermen een belangrijke rol.

Er dienen voldoende, aantrekkelijke en sterke arbeidsmarktgerichte opleidingen te blijven bestaan. De matrix moet een gepast, interessant aanbod voor alle profielen van leerlingen bevatten.

5 De onderwijstrajecten

De raad vindt dat de basisopties die leerlingen kiezen in het tweede jaar van het secundair onderwijs hun horizon moeten verruimen; ze mogen niet determinerend zijn voor hun verdere schoolloopbaan. Keuzes van leerlingen moeten omkeerbaar zijn, wat veel mogelijke schakels in

leerlijnen vereist. De uitbouw van een uitstekende studieoriëntering en studiebegeleiding wordt nog belangrijker.

5.1 Basisopties verruimen de horizon van leerlingen

Wat betreft de eerste graad bracht de raad in september vorig jaar een advies uit. Een aantal bekommernissen blijven overeind. De basisopties die leerlingen kiezen in het tweede jaar van het secundair onderwijs moeten de horizon van leerlingen uitbreiden en niet beperken door determinerend te zijn voor hun verdere schoolloopbaan. Dat is ook een zaak van en voor de studie- en keuzebegeleiding. De raad blijft bij zijn idee dat leerlingen meer dan één basisoptie zouden moeten kunnen kiezen en dat scholen alle basisopties moeten aanbieden. Zo betekent de keuze voor een bepaalde school in de eerste graad niet dat ook de verdere schoolloopbaan van dan af vast komt te liggen.

De raad vraagt een neutrale naam voor de 'opstroom'optie in de B-stroom en schakelen naar de A-stroom moet ook mogelijk zijn vanuit de andere basisopties in de B-stroom. De raad vraagt dat ook in de B-stroom de techniek optie het label STEM krijgt. De STEM-didactiek (maatschappelijke relevantie, probleemoplossend vermogen, multidisciplinariteit ...) die wordt ontwikkeld kan ook in en voor de B-stroom een grote meerwaarde betekenen. Wat de eerste graad betreft, herhaalt de raad dat voor een brede eerste graad een keuze uit meerdere of brede basisopties mogelijk moet zijn.³

5.2 Voldoende schakels voorzien

De raad benadrukt het belang van omkeerbare keuzes van leerlingen. Er moeten schakels mogelijk zijn tussen studierichtingen binnen eenzelfde domein met verschillende finaliteit. Een vraag daarbij is hoe dwingend of vrijblijvend uitbreidingsdoelstellingen zullen geoperationaliseerd worden in het onderwijsveld.

De raad is bezorgd over het kwalificeringstraject van leerlingen in de arbeidsmarktgerichte opleidingen. Dat ze een diploma verwerven na het 6de jaar is op zich positief, al valt af te wachten wat het civiel effect er van is. Het gaat om een diploma met een kwalificatieniveau 3, wat voor leerlingen en ouders een reden zou kunnen zijn om niet voor arbeidsmarktgerichte opleidingen te kiezen (zie ook 3.2). Het volgen van een Se-n-Se opleiding moet deel uitmaken van een logische leerlijn van leerlingen in de arbeidsmarktgerichte studierichtingen (zie ook 3.4). Het kwalificerings- en loopbaantraject van leerlingen in de arbeidsmarktgerichte opleidingen dient bijzondere aandacht te krijgen en goed opgevolgd worden.

Wat betreft de doelstelling van de modernisering van het secundair onderwijs om de ongekwalificeerde uitstroom te verminderen is er volgens de raad meer aandacht nodig voor de trajecten die hierop kunnen inspelen o.a. het Duaal Leren, het DBSO en de Leertijd (waaronder de voortrajecten en de brugprojecten) en het BuSO OV3 en OV4 en voor de studiekeuze- en studiebegeleiding (zie ook 5.3).

---

³ SERV, 'Modernisering secundair onderwijs: maatregelen basisonderwijs en eerste graad', pag. 4

Voor de Vlaamse interprofessionele sociale partners is een brede vorming erg belangrijk en een getrapte studiekeuze draagt daar toe bij. Het vraagt een evenwichtsoefening om leerlingen voldoende vaktechnische competenties te laten verwerven zodat ze vlot kunnen instappen in werk en zodat ze over de brede sleutelvaardigheden beschikken om te kunnen kiezen voor een gevarieerde loopbaan en voor een levenlang leren.

5.3 Moderne studiebegeleiding van nog groter belang

De modernisering van het secundair onderwijs dient gepaard te gaan met de uitbouw van een uitstekende studieoriëntering en studiebegeleiding, in het bijzonder voor jongeren en ouders uit kwetsbare groepen. Dat vraagt keuzes in de taakinvulling van o.a. de Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB's). Het feit dat er verticale scholen en horizontale (domein-) scholen zullen bestaan en scholen die beide oriënteringen combineren (campusscholen) zal keuzes niet vereenvoudigen. Dit vraagt ook een modernisering van de oriënteringspraktijken met aandacht voor het cognitieve aspect, maar ook voor de interesses en de motivaties, de leerstijlen en de opvoedingscontext van leerlingen.

Bibliografie

Departement Onderwijs & Vorming, '*STEM-kader voor het Vlaamse onderwijs. Principes en doelstellingen.*', Brussel, 2015

Nicaise I., Spruyt B., Van Houtte M., Kavadias D. '*Het onderwijsdebat. Waarom de hervorming van het secundair onderwijs broodnodig is.*', Epo, 2014

SERV, Advies '*Mensen doen schitteren*', 19 januari 2011

SERV, Advies '*Masterplan Hervorming Secundair Onderwijs*', 14 oktober 2013

SERV, Advies '*Modernisering secundair onderwijs: maatregelen basisonderwijs en eerste graad*', 21 september 2016

Vlaamse Regering, '*Conceptnota 'Addendum bij conceptnota's eerste, tweede en derde graad SO*', Brussel, 2017